

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΗ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

ΔΟΕ 1.3.2016

Από τον ανταγωνισμό στη
Συνεργασία.

Για ένα σχολείο της
Συλλογικότητας και της
Δημοκρατίας.

► Πολιτικές διαστάσεις,
εκπαιδευτικές και παιδαγωγικές
προσεγγίσεις

▀ John Dewey ο εκπρόσωπός της συνεργατικής μάθησης

Σύμφωνα με τον Dewey:

Η δημοκρατία πρέπει να διαπνέει την πολιτική, την επιστήμη, την τέχνη, την μόρφωση, την ηθική και την οικονομία

Ο ρόλος της εκπαίδευσης είναι κρίσιμος για τη δημοκρατία αφού η ολοκλήρωσή της είναι αδύνατο να πραγματοποιηθεί χωρίς την απελευθέρωση του νου

Η ατομική-κοινωνική ανάπτυξη, πραγματώνεται στο πλαίσιο της κοινότητας και χαρακτηρίζεται από τον πειραματισμό, την επιστήμη και τη συνεργασία

Στο σχολείο που εργάστηκε, το αναλυτικό πρόγραμμα έδινε έμφαση στη συνεργασία και στην τεχνολογία

▼ Ερώτημα

Αν και η υπεροχή της παιδαγωγικής σκέψης του Dewey αναγνωριζόταν ευρύτατα, το σύνολο της παιδαγωγικής του, εφαρμόστηκε με ολοκληρωμένο τρόπο, σε ελάχιστα σχολεία των ΗΠΑ.

Γιατί δεν εφαρμόστηκε η θεωρία του;

Η ερμηνεία του γεγονότος, σχετίζεται με την επικράτηση της ατομικιστικής και ανταγωνιστικής λογικής στην εκπαίδευση και στη διδασκαλία στα σχολεία των ΗΠΑ.

Οι απόψεις του Dewey για την εκπαίδευση αφ' ενός δεν προωθούσαν την κυρίαρχη τάση για την εκπαίδευση, δηλαδή την τάση της υποταγής στα standards, αφετέρου περιείχαν στοιχεία τα οποία ήταν επιβλαβή για τα άμεσα οικονομικά συμφέροντα, της πιο ισχυρής μερίδας της αμερικάνικης κυρίαρχης αστικής κοινωνικής τάξης όπως:

- η αντίθεση του στη σύνδεση των σχολείων με τις επιχειρήσεις,
- η αντίρρηση του στη μετατροπή ενός μέρους της εκπαίδευσης σε επαγγελματική εξάσκηση και
- η υποστήριξή του στη συνεργατική μάθηση

► Ερευνητικά δεδομένα

Σύμφωνα με τις μετα-αναλύσεις του John Hattie για τη συνεργατική διδασκαλία, προκύπτουν:

Η συνεργατική μάθηση συμβάλλει αποφασιστικά στη μάθηση, ιδιαίτερα όταν συγκρίνεται με την ανταγωνιστική ή την ατομική μάθηση.

Η συνεργατική μάθηση συμβάλλει στην αύξηση του ενδιαφέροντος των μαθητών και στην επίλυση προβλημάτων.

Η συνεργασία είναι ανώτερη από τον ανταγωνισμό σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και σε όλες τις ηλικιακές ομάδες.

Η συνεργασία είναι ανώτερη από τον ανταγωνισμό για σκοπούς που σχετίζονται με την κατάκτηση εννοιών, την επίλυση προβλημάτων, τις κρίσεις και τις προβλέψεις.

Οι συνεργατικές εμπειρίες προωθούν πιο θετικές σχέσεις, ανάμεσα σε άτομα με διαφορετικές εθνικές προελεύσεις και από διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και τάξεις.

► Για ποιόν λόγο δεν εφαρμόζεται πλατιά και διεθνώς η συνεργατική μάθηση;

Η μη εφαρμογή της συνεργατικής διδασκαλίας, από την αρχή της δεκαετίας του '80 μέχρι σήμερα, οφείλεται :

- στην κυριαρχία των νεοφιλελεύθερων και νεοσυντηρητικών αντιλήψεων για την εκπαίδευση,
- στη δραστική περικοπή των δαπανών για τη δημόσια εκπαίδευση,
- στην προώθηση της ιδιωτικής εκπαίδευσης και στη διείσδυση των επιχειρήσεων σε τομείς της δημόσιας εκπαίδευσης,
- στην εφαρμογή ιδιωτικοοικονομικών κριτήριων στη διοίκηση της εκπαίδευσης, ώστε να λειτουργεί πειθαρχημένα και ευέλικτα,
- στην έμφαση σε όσα γνωστικά αντικείμενα παρέχουν δεξιότητα για την αγορά εργασίας,
- στην υποβάθμιση εκείνων των αντικειμένων που έχουν κυρίως ανθρωπιστικό, καλλιτεχνικό και κοινωνικό περιεχόμενο,
- στην προώθηση της κατάρτισης έναντι της πολύπλευρης μόρφωσης,
- στην ενίσχυση της διαφοροποίησης και του ανταγωνισμού μεταξύ των εκπαιδευτικών μονάδων και
- στην ενίσχυση της ιεραρχικής από τα πάνω αξιολόγησης των μαθητών και των εκπαιδευτικών, με σκοπό τον ολοκληρωτικό ιδεολογικοπολιτικό έλεγχό τους

► Η Περίπτωση της Ελλάδας

Οι τρεις πιο σημαντικοί λόγοι, για τη μη εφαρμογή της συνεργατικής διδασκαλίας στην Ελλάδα

Πρώτος λόγος

Τόσο η σημερινή κυβερνητική πολιτική όσο και των προηγούμενων κυβερνήσεων, εστιάζει στην πριμοδότηση της ιδιωτικής εκπαίδευσης και την υποβάθμιση της δημόσιας, στην ατομική αξιολόγηση των εκπαιδευτικών η οποία μεταφέρει τα προβλήματα της εκπαίδευσης πρωταρχικά στους εκπαιδευτικούς, στις διώξεις χιλιάδων εκπαιδευτικών που δεν υποτάσσονται στη λογική της ατομικής αξιολόγησης και απεργούν ή απέχουν από αυτήν.

Δεύτερος λόγος

Τα επιστημονικά όργανα τα οποία στηρίζουν την κυβερνητική πολιτική δεν κάνουν τίποτα στην κατεύθυνση της προώθησης της ομαδικής συνεργατικής διδασκαλίας

Τρίτος λόγος

Στα νέα προγράμματα σπουδών η συνεργατική διδασκαλία υποβαθμίζεται ακόμα περισσότερο από τις προηγούμενα προγράμματα του 2003. Δεν περιλαμβάνουν θεματικά σχέδια εργασίας ενώ αντί της διεύρυνσης της συνεργατικής διδασκαλίας, προωθείται η λεγόμενη διαφοροποιημένη διδασκαλία.

▀ Συνεργατικότητα - Συλλογικότητα

Η συνεργατικότητα αφορά την κοινή ομαδική δουλειά γύρω από ένα έργο, ένα project, μια εργασία, μια δραστηριότητα.

Η συλλογικότητα από την άλλη, που αποτελεί μεταφραστικό δάνειο από το γαλλικό *collectivité* παραπέμπει σε κάτι διαφορετικό, υπονοεί ένα «εμείς» που συγκροτείται ως σχέση αλλά και ως συνείδηση.

Η συνεργατικότητα μπορεί εύκολα να εργαλειοποιηθεί, η συλλογικότητα όχι τόσο εύκολα, γιατί δεν παράγει απλώς αποτελέσματα. Παράγει σχέσεις, παράγει αξιώσεις και παράγει διεκδικήσεις.

▀ Συνεργατικό σχολείο και νεοφιλελεύθερο πλαίσιο

Ο νεοφιλελεύθερος μετασχηματισμός του σχολείου ευθυγραμμίζει το σχολείο με τις ανάγκες του κεφαλαίου μέσα από συγκεκριμένους μηχανισμούς όπως:

η τυποποίηση και οι εξετάσεις υψηλών απαιτήσεων, η επιτήρηση και η λογοδοσία ως λογιστικός ελεγκτικός μηχανισμός, η τιμωρητική αξιολόγηση, η εμπορευματοποίηση και η ιδιωτικοποίηση της εκπαίδευσης και οι λογικές της σχολικής επιλογής, τα carter schools, τα κουπόνια.

Το αποτέλεσμα είναι ένα σχολείο που τελικά παράγει ανθρώπινη αναλωσιμότητα. Κατηγοριοποιεί τα παιδιά, όχι με βάση τα ταλέντα, τις κλίσεις ή τις δεξιότητες, αλλά με βάση την κοινωνική θέση. Η εκπαίδευση εργαλειοποιείται για να εξυπηρετήσει ένα σύστημα που εξαρτάται από την παραγωγή και εκμετάλλευση αναλώσιμων υπάκουων σωμάτων και μυαλών.

Το νεοφιλελεύθερο σχολείο δεν παράγει απλώς την κυρίαρχη γνώση. Παράγει νεοφιλελεύθερα υποκείμενα, δηλαδή ανθρώπους που μαθαίνουν να βλέπουν τον εαυτό τους ως επένδυση, τη γνώση ως εμπόρευμα, τη ζωή ως ατομική αυτομεγιστοποίηση και την ανισότητα ως φυσικό χαρακτηριστικό της αγοράς .

▀ Συνεργατικό σχολείο και νεοφιλελεύθερο πλαίσιο

Τι σημαίνει συνεργατικό σχολείο στο νεοφιλελεύθερο πλαίσιο;

Δεν αρκεί να κοιτάμε μόνο την αγορά, τους δείκτες και τη λογοδοσία, χρειάζεται να δούμε και τον ιδεολογικό συμβολικό έλεγχο.

Δηλαδή πώς πειθαρχείται η ίδια η γνώση, τι επιτρέπεται να ειπωθεί, να συζητηθεί και να νοηματοδοτηθεί συλλογικά μέσα στην τάξη.

Η συνεργατική μάθηση, όταν δεν είναι απλώς group work- ομαδική εργασία, προϋποθέτει εμπιστοσύνη, διάλογο, αβεβαιότητα και κοινή διερώτηση. Όταν όμως η τάξη μπαίνει σε καθεστώς επιτήρησης, τη συνεργασία τη βιώνει μόνο ως τεχνική για να βγει το έργο, ενώ η συλλογικότητα ως πολιτική σχέση, καθίσταται επικίνδυνη.

► Μπορεί να υπάρχει συνεργατικότητα χωρίς συλλογικότητα

Η συνεργατική μάθηση είναι σχέση, είναι χρόνος, είναι διάλογος, είναι αβεβαιότητα και δεν είναι εύκολα μετρήσιμη. Όταν λοιπόν η τάξη γίνεται χώρος παραγωγής δεικτών και αποτελεσματικότητας, η συνεργασία συμπιέζεται σε ομαδικές εργασίες για να πιάσουμε τα standards.

Συλλογικότητα δεν σημαίνει απλώς να είμαστε πολλοί μαζί. Είναι συνείδηση και σχέση. Είναι ένα «εμείς» που συγκροτείται πολιτικά και ηθικά με κοινή ευθύνη, κοινά συμφέροντα, κοινές αξίες, κοινή αφήγηση σχετικά με το τι είναι δίκαιο και τι άδικο και πώς τελικά είναι αυτό το μέλλον που οραματιζόμαστε. Εμπεριέχει αλληλεγγύη, αμοιβαιότητα και τη δυνατότητα να βλέπουμε τη σχολική ζωή όχι ως άθροισμα ατόμων, αλλά ως κοινότητα που παράγει νόημα, γνώση και συνείδηση.

Ο νεοφιλελευθερισμός αγαπά τη συνεργατικότητα ως δεξιότητα παραγωγικότητας, αλλά φοβάται τη συλλογικότητα γιατί η συλλογικότητα παράγει συνειδήσεις, αξιώσεις, κριτική και διεκδίκηση. Δηλαδή παράγει πολιτική.

► Πως η συνεργασία μετουσιώνεται σε συλλογικότητα

Η συνεργατικότητα στην κριτική παιδαγωγική είναι πράξη. Συλλογική διερώτηση, κριτικός γραμματισμός και δράση. Πάντα γειωμένη στη βιωμένη εμπειρία των εκπαιδευτικών, των μαθητών και της ευρύτερης κοινότητας.

Συνεργατικότητα σημαίνει να χτίζουμε μέσα στην τάξη και στο σχολείο σχέσεις και θεσμούς μικρής κλίμακας, που κάνουν δυνατή τη μετάβαση από την αμφισβήτηση των ηγεμονικών σημασιών στην παραγωγή απελευθερωτικών νοημάτων. Με αυτή την έννοια, η συνεργασία δεν εξαντλείται στην ανάθεση ούτε στην κατανομή ρόλων. Γίνεται μια συνειδησιακή, ιστορικά εδρασμένη και κοινωνικά τοποθετημένη διαδικασία, όπου δασκάλες και δάσκαλοι, μαθήτριες και μαθητές και οικογένειες, συγκροτούν ένα «εμείς» ικανό να δει τις δομές, να κατονομάσει την εξουσία και έστω σε μικρή κλίμακα, να οργανώσει όρους αλλαγής.

► Από το σχολείο της Δημοκρατίας στο φιλελεύθερο σχολείο

Οι Lesage και Maurice Tardif, διακρίνουν δύο μοντέλα οργάνωσης του εκπαιδευτικού συστήματος, το νεοφιλελεύθερο μοντέλο και το ανθρωπιστικό μοντέλο.

Από την δεκαετία του '80 και μετά, γίνεται μια νεοφιλελεύθερη στροφή στο εκπαιδευτικό σύστημα της Γαλλίας που εμφανίζεται μέσα από πολλούς δείκτες όπως:

- η γρήγορη ανάπτυξη της ιδιωτικής εκπαίδευσης, σύμφωνα με κανόνες αγοράς και ζήτησης,
- οι αξίες που προβάλλονται πολύ είναι το επιχειρηματικό πνεύμα, η δημιουργικότητα, η αυτονομία και η πρωτοβουλία,
- η αύξηση των διαδικασιών αξιολόγησης, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Συνέπειες αυτής της νεοφιλελεύθερης στροφής

Αύξηση των ανισοτήτων στην εκπαίδευση, η οποία δημιουργεί αποκλεισμό των πιο υποβαθμισμένων κοινωνικών τάξεων, αυξάνει τη βία τόσο στο σχολείο όσο και έξω από το σχολείο και απειλεί να δημιουργήσει διχασμό.

Παγώνη Μαρία, Καθηγήτρια στις Επιστήμες της Εκπαίδευσης στο Πανεπιστήμιο της Lille, ερευνητική ομάδα CIREL (Διαπανεπιστημιακό Κέντρο Έρευνας των Επιστημών της Εκπαίδευσης της Lille).

▶ Απάντηση στην ανάπτυξη της σχολικής βίας και των σχολικών ανισοτήτων

Τα μέτρα τα οποία πρακτικά παίρνει η κυβέρνηση είναι περισσότερο μέτρα καταστολής, απαγόρευσης, αστυνόμευσης και πειθαρχίας, που δεν αρκούν για να λύσουν το πρόβλημα της εκπαίδευσης του αυριανού πολίτη.

Ηθική και πολιτική αγωγή στο σχολείο

Η ηθική και πολιτική αγωγή δεν μπορεί να βασιστεί μόνο σε μέτρα πειθαρχίας και καταστολής, χρειάζεται ένα θεωρητικό πλαίσιο που θα βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς σε αυτό το έργο.

Χρειάζεται μια διδακτική προσέγγιση του νόμου και της θεωρίας του δικαίου στο σχολείο, η οποία μπορεί να αποτελέσει τη βάση τόσο της εκπαίδευσης των εκπαιδευτικών, όσο και των μαθητών. Γιατί αυτό που είναι το ζητούμενο στη συνεργατική παιδαγωγική και στην κοινωνικοποίηση του παιδιού στο σχολείο, είναι το πώς αντιμετωπίζει τον νόμο, το πώς αντιμετωπίζει τους κανόνες και τι σχέση θέλουμε να βοηθήσουμε το παιδί να αναπτύξει με τον νόμο.

► Πλαίσιο αναφοράς για την ηθική και πολιτική εκπαίδευση στο σχολείο

Πολιτική φιλοσοφία

Η θεωρία του δικαίου, η οποία μπορεί να βασιστεί σε ερμηνευτική προσέγγιση των κανόνων, έτσι όπως εφαρμόζονται στο σχολείο.

Σύμφωνα με τη θεωρία του Kelsen, το δίκαιο είναι ένα σύνολο κανόνων, που εκφράζονται μέσα από επίσημα κείμενα (νόμους), καλά ιεραρχημένα, που συνδέονται μεταξύ τους με λογικές σχέσεις, τους οποίους νόμους αρκεί να εφαρμόσουμε.

Σύμφωνα με τη θεωρία του Dworkin, το δίκαιο δεν εξαντλείται σε ένα σύστημα κανόνων, αλλά αποτελείται από αξίες από τις οποίες η πιο θεμελιώδης είναι η δικαιοσύνη και η προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Αυτή η διαφορά είναι σημαντική γιατί μας οδηγεί να σκεφτούμε ποιο είδος δικαίου θέλουμε να εφαρμόσουμε στο σχολείο και ποια είναι η προσέγγιση των κανόνων που θέλουμε να επιλέξουμε. Οι κανόνες στο σύστημα πειθαρχίας και καταστολής που πρέπει να εφαρμόσουμε κατά γράμμα ή οι κανόνες στο σύστημα προστασίας κάποιων αξιών.

Ψυχολογική προσέγγιση

Αφορά περισσότερο το πώς αναπτύσσεται η ηθική κρίση στο παιδί και από τι έχει ανάγκη, για να αναπτύξει αυτή την αυτόνομη ηθική κρίση, την κριτική προσέγγιση δηλαδή απέναντι στον νόμο και στις έννοιες της δημοκρατίας και της ισότητας.

Ο Κόλμπερκ όρισε μια σειρά από στάδια που δείχνουν την εξέλιξη της ηθικής κρίσης του ατόμου με βάση την αυτονομία της. Αυτή η εξέλιξη βασίζεται στη διαφοροποίηση ανάμεσα στους συμβατικούς κανόνες και τις αξίες.

Αυτή η προσέγγιση μας οδηγεί να σκεφτούμε τις αξίες που προβάλλουμε με τις πράξεις μας και τις επιλογές μας ή τα επιχειρήματά μας, να σκεφτούμε τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ τους και να τις κάνουμε αντικείμενο σκέψης τόσο για μας όσο και για τους μαθητές.

Παιδαγωγική προσέγγιση

Η συνεργατική παιδαγωγική, Φρενέ, αφορά περισσότερο τη διαχείριση της τάξης ως μια ενότητα, ως μια κοινωνία με δημοκρατικό χαρακτήρα.

Στόχος, οι αξίες της συνεργασίας και της συλλογικότητας και όχι του ανταγωνισμού ή του προσωπικού συμφέροντος και η ανάπτυξη του κριτικού πνεύματος των παιδιών απέναντι στην κοινωνία, την πολιτική και τα μέσα μαζικής ενημέρωσης

► Ρόλος των Μαθητικών Συμβουλίων

Τα μαθητικά συμβούλια είναι βασικός άξονας μιας συνεργατικής παιδαγωγικής για εκπαίδευση στη δημοκρατία

Ποια είναι τα χαρακτηριστικά τους:

Διαχείριση του Συμβουλίου από μαθητές που έχουν ορισμένες υπευθυνότητες

Περιορισμός του χρόνου ομιλίας με τη βοήθεια μιας κλεψύδρας

Συσχετισμός ανάμεσα σε τρεις λειτουργίες:

1. λειτουργία της θεσμοθέτησης, δηλαδή το συμβούλιο θα ορίσει κάποιους κανόνες, δικαιώματα και υποχρεώσεις
2. λειτουργία της οργάνωσης και ανάλυσης της σχολικής εμπειρίας,
3. συζήτηση και προβληματισμός. Με τη συζήτηση, οι κανόνες μπορούν να αλλάξουν, μπορούν να τροποποιηθούν.

Αυτό το μοντέλο δείχνει ότι το συμβούλιο έχει ένα δυναμικό χαρακτήρα και ότι οι κανόνες μπορούν να εξελιχθούν ανάλογα με τις ανάγκες οι οποίες δημιουργούνται με βάση την εμπειρία των μαθητών, ότι δεν είναι παγωμένοι, δεν είναι μόνιμοι, αλλά η βασική τους αξία είναι να προστατεύουν τη συλλογική ζωή.